

Статья освещает проблемы физического воспитания в высших учебных заведениях Украины в условиях интеграции в общеевропейское образовательное пространство. Проведен анализ нормативно-правовых актов по физическому воспитанию студентов и указано на проблему низкого уровня двигательной активности и здоровья современной студенческой молодежи, что связано с недостаточным количеством учебных часов обязательной учебной дисциплины «Физическое воспитание». Указаны причины и необходимость повысить персональную ответственность руководителей высших учебных заведений Украины за содержание, модернизацию и состояние физического воспитания. Отмечается, что в период реформирования национальной системы образования необходимо сохранить учебную дисциплину «Физическое воспитание» как обязательную, как того требуют действующие нормативно-правовые акты, которые регламентируют преподавание физического воспитания в высших учебных заведениях образования Украины.

Ключевые слова: физическое воспитание, модернизация, нормативно-правовые акты, студенты.

Отримано редакцією 09.10.2019 р.

УДК 378. 37.091.12-051]:[502/504:005.336.2

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-3-41-62-69

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Павленко Інна Олександрівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спортивних дисциплін і фізичної культури

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

e-mail: byyfl202@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-1668-9119

У статті проаналізовано стан дослідженості проблеми формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей. Схарактеризовано основні діалектично взаємопов'язані структурні компоненти екологічної культури, а саме: екологічні знання, екологічна свідомість і екологічна діяльність. Описано пріоритетні напрями та механізми формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей.

Ключові слова: екологічна культура, заклади вищої педагогічної освіти, майбутні вчителі природничих спеціальностей, професійна підготовка.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті людство продовжує активно втручатися в біосферні процеси, негативний антропогенний вплив на природу посилюється. Науково-технічний прогрес дозволяє цивілізації успішно адаптуватися до природних процесів за рахунок створення штучного середовища, унаслідок чого відокремлення від природи прогресує, а погіршення стану навколишнього середовища загрожує вкрай небезпечними наслідками для екологічної ніші людини як виду.

Екологічна проблема в її глобальному масштабі є результатом технологічного прогресу людства. Саме тому імперативу екологізації як у світогляді, так і в технології альтернативи немає. Екологічні орієнтири повинні лягти в основу діяльнісних установок людини ще з молодого віку. Слід формувати певні екологічні орієнтації, стратегічно спрямовані на реальне перетворення соціоприродних відносин через екологізацію суспільної свідомості, встановлення високого рівня екологічної культури та екологічної передбачливості на засадах сталого розвитку [6].

Поняття «сталий розвиток» (sustainable development) визначається нормативними документами ООН як такий розвиток суспільства, що задовольняє потреби нинішніх поколінь і не ставить під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [10]. Актуальність формування екологічної культури на засадах сталого розвитку підтверджена міжнародними й державними документами, серед яких: «Порядок денний на ХХІ століття» (рішення Всесвітніх самітів ООН зі сталого розвитку Ріо-де-Жанейро, 1992 р, Ріо+10; Ріо+20), «Платформа для дій «Освіта – 2030»» (конференції ЮНЕСКО, Париж, 5.10.2015), «Порядок денний для сталого розвитку до 2030 р.» (Нью-Йорк, 25.09.2015), закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція екологічної освіти України, Концепція національної

екологічної політики України на період до 2020 року, Концепція «Нова українська школа», матеріали й резолюції шести Всеукраїнських з'їздів екологів (з 2006 по 2019 рр., Вінниця), різноманітних науково-практичних конференцій у сфері природничої освіти й виховання.

Отже, формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей є актуальним завданням їх професійної підготовки у закладах вищої педагогічної освіти, що потребує нагального вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукового доробку вчених і методистів за останні десятиліття вможливив окреслити коло фахівців, які активно займаються екологічною проблематикою в освіті.

В. Куценко визначає місце і роль освіти у формуванні нового екологічного мислення в контексті вимог здорового життєвого середовища: «Людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура, екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічна етика» [8]. Г. Рудько обґрунтовує наукове й практичне значення конструктивної екології, пропонує конструктивно-екологічну територіальну модель екологічної безпеки [12].

Т. Перга досліджує генезу глобальної екологічної політики. Описує її основні напрями, здобутки і проблеми. Автором уперше висунуто теорію екологічної неоконвергенції; зроблено прогноз подальшого розвитку міжнародної природоохоронної діяльності; оцінено роль та місце України в глобальній та регіональній екологічній політиці та висунуто низку пропозицій щодо розширення участі в міжнародному співробітництві з екологічної проблематики [13].

С. Рудишин, І. Коренева, В. Самілик зазначають, що екологізація вищої педагогічної освіти є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку. Автори наголошують, що саме від педагогів передусім залежить формування свідомості молодого покоління, наукової картини світу, ціннісних орієнтирів на засадах сталого розвитку та природовідповідної поведінки [10; 11]. Підвищення рівня екологічної культури молоді відображено в працях таких учених, як І. Абалкіна, Т. Вороненко, О. Мамешина, І. Моткін, Л. Курняк, Г. Науменко, Н. Пахомова, В. Процюк, Г. Пустовіт, С. Совгіра, А. Степанюк та ін.

Актуалізуємо увагу на народних українських традиціях, які є ефективним засобом формування екологічної культури. Погоджуємося з думкою Г. Рудько, що доцільне відродження кращих традицій українського народу у взаємовідносинах із довкіллям, виховання любові до рідної природи; засвоєння наукових знань про закономірності розвитку природи; формування потреби у спілкуванні з природою; становлення культури поведінки у довкіллі; формування навичок активної діяльності з охорони та відновлення навколишнього середовища, поліпшення його стану; ініціювання екологічного мислення та екологічної поведінки у повсякденному житті [12].

Зокрема, відомі наші традиції, пов'язані з водою: у місці витоку джерела облаштовувати криницю; чистити водойми; саджати кущ калини біля копаних колодязів як умовний знак питної води; біля джерела-криниці на калину в'язати вишитий рушник. Традиція насаджування дерев сприяла практичній природоохоронній діяльності. Бережливим було ставлення до тварин та птахів: не дозволялось торкатись пташиних гнізд, лякати птахів, які висиджують потомство, брати в руки яйця і пташенят на свято Воздвиження, яке пов'язувалось із підготовкою тварин до зимової сплячки, заборонялось ходити до лісу, щоб не заважати тваринам готуватися до зими. Саме тому одним із завдань вищої школи є сприяння формуванню в студента особистісного аксіологічного сенсу знань.

Отже, принципове завдання гуманістичної педагогіки – навчання має бути не тільки науково цінним, але й особистісно значущим. Підтримуємо думку [4], що на такій основі можливе активне формування екологічної культури студентів – майбутніх учителів.

Мета статті – здійснити характеристику структурних компонентів екологічної культури та визначити основні напрями її формування в професіогенезі майбутніх учителів природничих дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Аналіз доробку науковців і методистів показав, що екологічна культура розглядається як компонент загальної культури. Нам імпонує думка Г. Пустовіт, що екологічна культура є засобом адаптації суспільства до біофізичного оточення,

включає в себе механізми духовно-практичного освоєння, впливу на природне середовище [9].

Діалектично взаємопов'язаними елементами екологічної культури є: екологічні знання, екологічна свідомість і екологічна діяльність.

Екологічні знання є базисом, фундаментом адекватного ставлення людини до екологічних проблем. Основними показниками екологічної культури визначають знання загальних закономірностей розвитку природи і суспільства, розуміння взаємозв'язку їх існування і того, що природа є першоосновою становлення й еволюції людства, визначення соціальної зумовленості взаємовідносин людини і природи, подолання споживацького ставлення до природи як джерела матеріальних вигод, уміння передбачити наслідки впливу діяльності людини на біосферу Землі, підпорядкування своєї діяльності вимогам раціонального природокористування, вміння зберегти сприятливі природні умови [2, с. 174].

У змісті екологічних знань виділяють два структурні елементи:

- соціально-екологічні знання (складаються між людьми в штучному середовищі їх мешкання і побічно впливають на природне середовище проживання людей),
- реально-практичні знання і відносини (включають ставлення людини безпосередньо до природного середовища існування, відносини в матеріально-виробничих галузях людської життєдіяльності, пов'язані з процесом привласнення людиною природних сил, енергії і ставлення людини до природних умов свого існування як суспільної істоти).

Екологічна свідомість розглядається як вищий рівень психічного відображення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, рефлексія місця і ролі людини в біологічному, фізичному та хімічному світі. Сучасна цивілізована людина має усвідомлювати себе частиною природи, відчувати органічний зв'язок із нею, адже екологічна криза викликається не стільки технічним прогресом, скільки панівним антропоцентричним екологічним усвідомленням [1, с. 357].

Структурними компонентами екологічної свідомості є: сконцентрованість свідомості на предметах і явищах природного світу; використання прийнятих нормативів екологічної взаємодії з природою, характерних для даного суспільства, конкретного покоління; поєднання чуттєвих і раціональних аспектів того культурно-історичного досвіду, який засвоєний певною категорією людей і конкретним індивідом. Цей досвід опосередкований дозволами і заборонами, знаково-символічними функціями взаємодії зі світом, прийнятими в даній соціальній групі.

Основні властивості екологічної свідомості:

- соціальний характер екологічної свідомості, обумовлений прийнятими у даному суспільстві нормами, цінностями, сформованими традиціями;
- опосередкованість символами, знаками, в тому числі вербальними засобами сприйняття людиною світу природи;
- саморефлексивність як рефлексія місця і ролі людини в біологічному, фізичному та хімічному світі, а також саморегуляція цього відображення;
- внутрішній діалогізм як феномен, що охоплює всі прояви людського буття – від суспільного до індивідуального, від глобальних процесів спілкування культур до спілкування із самим собою. Метою такої взаємодії є розуміння і сприйняття доцільності думки учасників діалогу, що дозволяє гармонізувати свої стосунки, зрозуміти суть взаємодії в системі «людина – природа».

Екологічна самосвідомість передбачає осмислення і оцінку людиною свого ставлення до природного світу, порівняння своїх потреб із можливостями природи. Самосвідомості сучасної людини повинна бути властива глобальність – розуміння своєї належності до земної біосфери і людства як єдиної системи. Для її формування важливо осмислювати комплексний екологічний погляд на систему вимог (біологічних, психологічних, етнічних, соціальних, трудових, економічних, тощо) до навколишнього середовища і прийняти його в якості основи для самоаналізу і корекції власних потреб.

Екологічна культура формується в процесі екологічного виховання.

Формування екологічної культури в широкому сенсі розглядається як соціалізація, засвоєння певної системи екологічних знань, норм і цінностей, що дозволяють людині функціонувати в якості повноправного члена суспільства. Соціалізація проявляється як через цілеспрямований вплив на особистість через систему освіти, так і через стихійні, спонтанні процеси, що впливають на її формування. Необхідно відзначити, що в процесі соціалізації на людину впливає не сума окремих соціальних чинників, а одночасний вплив сукупності взаємодіючих змінних, що утворюють інтегровану систему. Людина як частина екосистеми становить особливу систему, яка саморозвивається і саморегулюється. Людина не тільки пристосовується, а й перетворює навколишнє середовище, яке може бути як природним, так і штучно створеним [7]. У якості основної функції біологічної екосистеми виступає енергетичний і речовинний обмін. Функція психологічної екосистеми полягає в обміні інформацією, соціальній взаємодії, спілкуванні індивідів тощо.

Досвід екологічної діяльності молоді дозволяє говорити про нову якість її соціалізації. У цьому відношенні цікавий досвід вітчизняної та зарубіжної інтеграції формування екологічної культури молоді, що визначає три моделі можливої інтеграції: модель копіювання (репродукції), модель взаємозбагачення (взаємодоповнення) і модель творчого (креативного) розвитку. Проміжним між першою і другою моделями є адаптаційний варіант інтеграції [1, с. 97].

Дослідники [3; 5; 13] відзначають високу ефективність соціалізації молоді через її участь у різних видах і формах соціально культурної діяльності з вивчення, збереження та творчого перетворення природного середовища такими засобами:

- еколого-дослідного підходу (участь молоді в міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових і еколого-освітніх дослідних проектах із моніторингу стану навколишнього середовища);
- природоохоронного підходу (участь у соціально значущих акціях на підтримку охорони заповідників і пам'яток природи);
- екологічного дизайну навколишнього середовища (озеленення міст, населених пунктів, поліпшення екологічного середовища житлових і робочих приміщень).

Екологічне виховання у вузькому сенсі – частина морального виховання, єдність екологічної свідомості й поведінки, гармонійне з природою. На формування екологічної свідомості впливають екологічні знання і переконання. Екологічне поведінка складається з окремих вчинків (сукупність станів, конкретних дій, умінь і навичок) і ставлення людини до вчинків, на які впливають цілі і мотиви особистості.

Мета екологічного виховання – формування екологічної культури на базі екологічних знань, діяльності та екологічної свідомості. Це вимагає дотримання моральних і правових принципів природокористування та пропаганди ідей його оптимізації, активну діяльність із вивчення й охорони природи.

Завдання екологічного виховання: формування системи знань про екологічні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення; формування мотивів, потреб екологічно доцільної поведінки і діяльності, здорового способу життя; розвиток системи інтелектуальних і практичних умінь із вивчення, оцінювання стану і поліпшення навколишнього середовища; розвиток прагнення до активної діяльності з охорони навколишнього середовища.

Пріоритетні цілі, спрямовані на формування екологічної свідомості та екологічно орієнтованої поведінки молоді:

- підвищення рівня екологічної безпеки країни;
- підвищення якості життя населення на основі підвищення якості середовища;
- підвищення рівня громадянської ідентичності та консолідації різних категорій населення як найважливішого чинника української державності;
- підвищення міжнародного престижу і конкурентоспроможності українського суспільства в сучасному світі;
- підвищення цінності природи і людини як шлях розвитку суспільства і його культури;

– забезпечення сталого розвитку країни на основі екологізації економіки, права та освіти, обліку екологічного чинника у визначенні шляхів розвитку.

Основними принципами формування екологічної культури є:

– екологічна культура розглядається як невід’ємна частина загальної культури, яка визначає можливість благополучного розвитку людини, суспільства і держави;

– успіх формування екологічної культури визначається рівнем загальної культури, включає духовність і етичні принципи;

– розвиток екологічної культури включає формування світогляду і навичок екологічно безпечної поведінки;

– формування екологічної культури тісно пов’язане з розвитком громадянського суспільства і націлене на консолідацію ресурсів суспільства у вирішенні екологічних проблем на основі спільності інтересів у забезпеченні сприятливого навколишнього середовища.

Пріоритетні напрями та механізми формування екологічної культури:

1. Пропаганда екологічної культури та етики:

– включення екологічного пріоритету в освіту, ідеологію країни і відображення екологічного пріоритету в стратегіях і перспективах соціально-економічного розвитку, врахування екологічного чинника у програмах і проектах;

– розроблення та пропаганда національного образу екологічної поведінки;

– визначення екології як важливого напрямку національно-патріотичної роботи;

– забезпечення соціальної реклами екологічно безпечної поведінки і розвиток ефективної національної системи екологічної освіти населення.

2. Розвиток ефективної національної системи екологічної освіти населення:

– розвиток еколого-просвітницької діяльності, пов’язаної із використанням природних ресурсів, освітою і культурою, наукою;

– розвиток еколого-просвітницької діяльності на основі особливо охоронних природних територій, бібліотек, музеїв та інших закладів культури і науки;

– організація інформаційної підтримки формування екологічної культури молоді з боку засобів масової інформації.

3. Організація національної системи екологічної освіти:

– включення в державні освітні стандарти основ екологічних знань;

– включення екологічних питань у систему професійної атестації, особливо педагогічних кадрів;

– створення і підтримка програм додаткової екологічної освіти.

4. Формування екологічної культури та розвиток громадянського суспільства:

– підтримка екологічної активності молоді як пріоритетний напрям діяльності громадянського суспільства;

– підтримка екологічних наукових проектів, широкого громадського і особливо молодіжного руху за екологію і культуру;

– підтримка ініціатив різних верств населення з екологічної відповідальності.

Актуального характеру набувають питання інтеграції знань у процесі професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін, ефективного використання міждисциплінарних зв’язків під час формування в них екологічної культури.

В експериментальній роботі ми використовували інтеграцію природничих дисциплін і фізичного виховання на підставі цілісності уявлень про взаємозв’язок природи і людини.

Фізкультурна теорія та практика у своїх закономірних процесах розвитку фізичних якостей детермінуються законами біологічного розвитку людського організму. Природничі дисципліни становлять галузь наукових знань про фізіологічну природу людини та фізичні явища навколишнього світу. Виокремлення змістових ліній навчання, спільних для природничих дисциплін і фізичної культури розширюють світогляд, забезпечують можливість сприйняття цілісної картини світу, створюють умови розвитку екологічної культури.

З метою реалізації завдань нашого дослідження ми розробили зміст елективного компонента навчальної програми дисципліни «Фізичне виховання» для студентів 1–4 курсів

природничого факультету в розділі «Туризм», оскільки саме туризм є формою безпосередньої взаємодії людини і природи.

Зміст експериментальної програми розрахований на 64 години практичних занять. Крім того, 28 годин самостійної та 24 години індивідуальної роботи зі студентами не входять до загального обліку навчального часу.

Навчальний матеріал, який було включено в елективну складову, містив теоретичну, методичну інформацію екологічної спрямованості та її практичне опрацювання; дібрані форми й методи проведення занять направлені на формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей.

Обсяг лекційних занять ми також збагатили інформацією екологічної спрямованості.

У позанавчальній діяльності студентів важлива роль приділялась самоосвіті як індивідуальній формі організації засвоєння знань, умінь і навичок. Теоретичні питання з формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей висвітлювалися у вигляді індивідуальних консультацій і бесід, у формі самостійних завдань для студентів тощо.

Ефективною формою формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей було залучення студентів до проведення наукових досліджень екологічної тематики та участі у науково-практичних конференціях.

Як метод активної пізнавальної діяльності студентів у процесі формування екологічної культури нами використаний кейс-стаді. Він розвиває здатність до аналізу екологічних завдань. Стикаючись із конкретною ситуацією, студент визначає: чи є в ній проблема, в чому вона полягає, визначає своє ставлення до ситуації.

Задіяні такі види кейс-стаді:

- ситуація-проблема – певне поєднання чинників із реального життя, учасниками є дійові особи, що намагаються знайти рішення екологічної проблеми;
- ситуація-оцінка – здійснення критичного аналізу готового рішення екологічної проблеми (дається мотивований висновок із приводу правильності рішення);
- ситуація-вправа – розвиток певних навичок (умінь) студентів в обробленні або виявленні даних, що стосуються досліджуваної екологічної проблеми.

Використання кейс-методу полягало в рефлексії важливості наявності власної позиції відносно природи, її вдосконалення в напрямі сталого розвитку. У процесі обговорень студентами аналізувались наслідки рішень, прийнятих зі зневагою до екологічних норм.

При формуванні екологічної культури студентів були задіяні такі рівні активності: активність відтворення (характеризується прагненням студента зрозуміти, запам'ятати, відтворити екологічні знання, оволодіти способами їх застосування за зразком), активність інтерпретації (пов'язана з прагненням студента осягнути сенс досліджуваного, встановити взаємозв'язки, оволодіти засобами застосування екологічних знань у змінених умовах), творча активність (передбачає спрямованість студента до теоретичного усвідомлення екологічних знань, самостійний пошук рішення проблем, інтенсивний прояв пізнавальних інтересів).

Отже, формування екологічної культури студентів закладів вищої педагогічної освіти передбачає засвоєння екологічних знань, розвиток екологічної свідомості й навичок екологічно правильного поведіння із застосуванням активних методів навчання і етичних принципів.

Висновки. Формування екологічної культури майбутніх учителів природничих спеціальностей є цілеспрямованою науково-педагогічною діяльністю, спрямованою на розвиток особистості студента і передбачає: розуміння сучасних регіональних і глобальних екологічних проблем, усвідомлення їх важливості; засвоєння наукових знань про закономірності розвитку природи; становлення культури природовідповідної поведінки у довкіллі; формування навичок активної професійної і соціальної діяльності з охорони та відновлення навколишнього середовища на засадах сталого розвитку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні та обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов ефективного формування екологічної культури майбутніх

учителів.

Список використаної літератури

1. Бойченко С. Е., Саєнко Т. В. Екологічна освіта – основа сталого розвитку суспільства. К.: Університет «Україна», 2013. 502 с.
2. Гуренкова О. В. Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання: дис. ... канд. пед. наук. К., 2010. 273 с.
3. Бондар О. І. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів. Херсон: Грін Д. С., 2015. 228 с.
4. Іслам А. В. Сучасна екологічна освіта у ВНЗ України. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer31/555.pdf> (дата звернення: 30.09.2019).
5. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності. К.: Каравела, 2005. 344 с.
6. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р. URL: <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?god=2007@st=2961> (дата звернення: 27.09.2019).
7. Курняк Л. Д. Екологічна культура: поняття і реальність. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 32.
8. Куценко В. І. Освіта: місце і роль у формуванні нового екологічного мислення в контексті вимог здорового життєвого середовища. *Екол. вісник*. 2009. № 3. С. 9–10.
9. Пустовіт Г. П. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті. *Шлях освіти*. 2002. № 3. С. 7–11.
10. Рудишин С. Д., Коренева І. М. Формування екоорієнтованого освітнього середовища педагогічного університету на засадах сталого розвитку. *Екологічна стратегія: досвід і новації*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (30–31 березня 2017 р., Умань). Умань: Видавець «Сочинський М. М.», 2017. С. 152–155.
11. Рудишин С. Д., Коренева І. М., Самілик В. І. Здатність розуміти та реалізувати стратегію сталого розвитку суспільства у процесі професійної діяльності – необхідна компетентність майбутніх педагогів. *VII-й Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю (Екологія/Ecology – 2019)*: збірник наукових праць, (м. Вінниця, 25–27 вересня 2019 р.). Вінниця: ВНТУ, 2019. С. 188–191.
12. Рудько Г. І. Україна, яку ми втрачаємо. Чернівці: Букрек, 2015. 277 с.
13. Перга Т. Ю. Глобальна екологічна політика та Україна: монографія. Ніжин: Лисенко М. М. [вид.], 2014. 287 с.

FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Pavlenko Inna

candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Chair of Sport Disciplines and Physical Education
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

Introduction. In the article the issue of formation of future teachers' ecological culture as a necessary component of professional training in the higher education institutions is analyzed.

Purpose of research – to characterize structural components of future teachers' ecological culture and to identify the main directions of its formation in the process of professional training.

Methods. In order to achieve this goal, the following methods have been used in the study: theoretical analysis and generalization of scientific-methodological literature; pedagogical methods of research: interviews, conversations, observations.

Results. The basic dialectically interrelated structural components of ecological culture are characterized, namely: ecological knowledge, ecological awareness and ecological activity.

Priority goals aimed at formation of ecological awareness and environmentally oriented behavior are outlined.

The basic principles of formation of future teachers' ecological culture are highlighted.

Priority directions and mechanisms of formation of future teachers' ecological culture are described.

Originality lies in identification of the structural components of future teachers' ecological culture and outlining priorities for its formation.

Conclusion. The issue of ecological culture formation is a challenge to the modern educational space, its relevance is caused by deterioration of the ecological situation in the world, which threatens not only health but also human life, existence of modern civilization. Professional training of future teachers in higher education institutions should have an invariant component –

formation of ecological culture with a new ecological outlook.

The prospects for further research are seen in defining and substantiating of pedagogical conditions for effective formation of future teachers' ecological culture.

Key words: *ecological culture, institutions of higher pedagogical education, future teachers, professional training.*

References

1. Boichenko, S. E., Saienko, T. V. (2013). *Environmental education – the basis for sustainable development of society*. K.: University «Ukraine» [in Ukrainian].
2. Hurenkova, O. V. (2010). *Formation of ecological competence of future specialists of water transport in the conditions of credit-modular system of training* (PhD thesis). Kyiv [in Ukrainian].
3. Bondar, O. I. (2015). *Environmental education for sustainable development in questions and answers: a scientific and methodological guide for teachers*. Kherson: Grin D. S. [in Ukrainian].
4. Islam, A. V. *Modern ecological education in Ukrainian universities*. Retrieved from: <http://www.sworld.com.ua/konfer31/555.pdf> [in Ukrainian].
5. Zhelibio, E. P. (2005). *Life Safety*. K.: Karavela [in Ukrainian].
6. *The concept of national environmental policy of Ukraine for the period up to 2020, approved by the decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 17, 2007 No. 880-p*. Retrieved from: <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?god=2007@st=2961> [in Ukrainian].
7. Krysachenko, V. S., Khylyko, M. I. (2001). *Ecology. Culture. Politics: conceptual foundations of modern development*. K.: Knowledge [in Ukrainian].
8. Kurniak, L. D. (2006). Ecological culture: concept and reality. *Higher Education of Ukraine*, 3, 32 [in Ukrainian].
9. Kutsenko, V. I. (2009). Education: a place and role in shaping new environmental thinking in the context of requirements of a healthy living environment. *Ecological Bulletin*, 03-04 [in Ukrainian].
10. Pustovit, H. P. (2002). Philosophical and cultural aspect in environmental education. *Path of Education*, 3, 7-11 [in Ukrainian].
11. Rudko, H. I. (2015). *Ukraine we are losing*. Chernivtsi: Bukrek [in Ukrainian].
12. Perha, T. Yu. (2014). *Global Environmental Policy and Ukraine*. Nizhyn: Lysenko M. M. [in Ukrainian].

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Павленко Инна Александровна

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры спортивных дисциплин и физической культуры
Сумской государственной педагогический университет имени А. С. Макаренка

В статье проанализирована проблема формирования экологической культуры будущих учителей естественных специальностей как необходимая составляющая профессиональной подготовки в высших учебных заведениях. Охарактеризованы основные диалектически взаимосвязанные структурные компоненты экологической культуры, а именно: экологические знания, экологическое сознание и экологическая деятельность. Дано описание приоритетных направлений и механизмов формирования экологической культуры будущих учителей естественных специальностей.

Ключевые слова: *экологическая культура, заведения высшего педагогического образования, будущие учителя естественных специальностей, профессиональная подготовка.*

Отримано редакцією 01.10.2019 р.